

А. К. Досенко

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
завідувачка кафедри журналістики
e-mail: likadosenko@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5415-1299
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського
вул. Джона Маккейна, 33, м. Київ, Україна, 01601

Л. Г. Масімова

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
в. о. завідувача кафедри видавничої справи та редагування
e-mail: masimova@ukr.net, ORCID: 0000-0002-0263-693X
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
пр. Берестейський, 37, м. Київ, Україна, 03056

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЦИФРОВИХ ВИКЛИКІВ

Мета статті – простежити трансформацію підготовки майбутніх журналістів в умовах війни й цифрових викликів, зокрема розвиток медіаграмотності, цифрової безпеки, критичного мислення та проєктної діяльності на прикладі кафедри журналістики ТНУ ім. В. І. Вернадського.

Методологія. У ході дослідження використано комплекс методів: узагальнення та систематизації теоретико-концептуальних механізмів реалізації механізмів підготовки майбутніх медійників з урахуванням тенденцій їх трансформації на прикладі чинної освітньої програми; описовий метод – для деталізації змін і механізмів підготовки майбутніх журналістів з урахуванням викликів часу та війни, що впливають безпосередньо на українську освіту.

Результати. Здійснено огляд теоретико-концептуальних підходів до підготовки студентів-журналістів на кафедрі журналістики ТНУ ім. В. І. Вернадського як приклад діяльності переміщеного університету з тимчасово окупованого Криму. Окреслено основні віхи діяльності, що ґрунтуються на поєднанні теоретичних і практичних підходів, здійснення активної проєктної діяльності та комунікаційної політики, що сприяє спілкуванню професорсько-викладацького складу й здобувачів освіти з міжнародною спільнотою.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше цілісно описано процеси динамічних змін підготовки майбутніх медійників з урахуванням тенденцій та викликів часу для української освіти (на прикладі діяльності кафедри журналістики ТНУ ім. В. І. Вернадського).

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості підвищити результативність навчання під час підготовки майбутнього медійника, а також оптимізувати наявний досвід для кращого розуміння потрібних ресурсів у галузі С7.

Ключові слова: кафедра журналістики, підготовка журналістів-медійників, проєктна діяльність, критичне мислення, цифрова та медіаграмотність, релокований університет.

I. Вступ

У часи повномасштабного вторгнення українська освіта зіткнулась з викликами, до яких не була готова. Перед ЗВО постало завдання підготовки фахівця, який здатен не лише створити якісний матеріал, а й вижити в надзвичайних умовах. Наразі підготовка майбутнього медійника вже не базується виключно на синтезі теорії та практики, вона вимагає розвитку критичного мислення, інформаційної гігієни, уміння протистояти пропаганді, навичок виживати під час виконання завдання в разі роботи в гарячих точках, володіння мультимедійними інструментами швидкої організації контенту.

Питання та пов'язані з ним проблеми обговорюють українські та зарубіжні фахівці. Під час нашого дослідження привернули увагу публікації таких авторів, як: Л. Башманівська, В. Башманівський, В. Биков, Н. Бобаль, О. Глазунова, І. Дяченко, Н. Морзе, А. Мурашева, О. Овчарук, Л. Султанова, О. Спирін, М. Прокоф'єва, Л. Шевцова, С. Шевчук, Н. Хромченкова та ін.

Одним із закладів вищої освіти, що готує медійників, є Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, що у 2024 р. був релокований до Києва через вторгнення та тимчасову окупацію Кримського півострова. Політика навчального закладу, що ґрунтується на кримській стратегії, зобов'язує професорсько-викладацький склад урахувувати широкий спектр чинників під

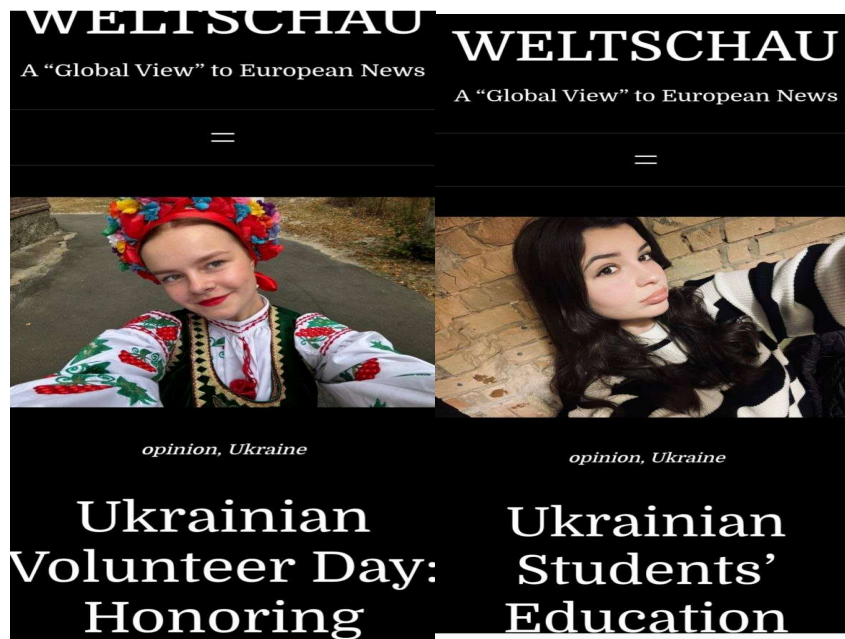

Рис. 2. Публікаційна активність студентів на сторінках онлайн-виданням «Weltschau» (Німеччина)

Публікаційну активність здобувачі вищої освіти здійснюють на безоплатній основі, прокачуючи власні skills. Участь у проєкті може взяти будь-хто з охочих, незалежно від курсу та часу в навчальному році. Наразі активісти кафедри мають понад 20 публікацій, що доводить активну студентську позицію, прагнення не лише долучитися до процесу виробництва контенту в межах освітніх компонентів, а й мати практичний здобуток. Майбутні медійники, публікуючись в онлайн-виданні «Weltschau», не забувають про кримську тематику.

Етичні концепти під час освітнього процесу в Університеті формуються насамперед такими освітніми компонентами, як «Журналістська етика», «Основи наукових досліджень та академічної доброчесності», «Культура мовлення сучасного журналіста». Водночас етика є фундаментом щоденної діяльності для всіх учасників освітнього процесу.

Увагу приділяють академічній доброчесності як складовій навчання та активній діяльності: відмова від плагіату, самостійне виконання завдань та проєктів, незловживання штучним інтелектом та достовірність фактів. Окрім того, що здобувачі освіти підписують декларації про академічну доброчесність, на кафедрі ініційовано низку заходів, які націлені на практичну складову вищепианого. Окрім систематичних вебінарів та зустрічей, куди запрошують учасників освітнього процесу, кафедра журналістики є організатором щорічного тижня академічної доброчесності в Навчально-науковому інституті філології та журналістики.

Рис. 3. Заходи до щорічного тижня академічної доброчесності

Доцільно наголосити, що під час підготовки майбутніх журналістів етичні принципи є базою для щоденної комунікації. «Етичні принципи журналістів – це “кодекс честі” та сукупність професійних норм, що базуються на служінні суспільству, об’єктивності, точності та відповідальності. Вони забезпечують довіру аудиторії, захищають право на правдиву інформацію, вимагають відокремлення фактів від думок, поваги до приватного життя та забороняють маніпуляції» [6]. Етика формує в майбутнього фахівця норми поведінки, що сприятимуть подальшому розвитку кар’єри. У контексті освіти XXI ст. етичні питання виникають з огляду на використання студентами штучного інтелекту. У вищій освіті ШІ приніс як позитивні моменти, так і негативні. По-перше, він підвищує ефективність роботи студентів та викладачів, сприяє адаптації навчальних завдань, полегшує роботу з даними. На думку А. Мурашевої, «...штучний інтелект суттєво допомагає сучасним журналістам – так це з перевіркою джерел та фактів для створення новин та статей» [5]. Як прикладна соціально-комунікаційна технологія ШІ під час навчання майбутніх медійників може бути застосований для: персоналізації даних, генерації контенту, перевірки фактів тощо. Проте зловживання ШІ може призвести до порушення норм етики та академічної доброчесності. Тому варто дотримуватися певного балансу та обмежень під час його застосування в освітньому процесі.

Цифрова безпека та мультимедійна грамотність є важливою складовою під час підготовки майбутніх журналістів і є критично важливою навичкою, що ґрунтується на формуванні базових skills інформаційної гігієни, критичного мислення, захисту персональних даних. На кафедрі журналістики ключові аспекти цифрової грамотності мають характер комплексного підходу: загальна цифрова грамотність, професійний розвиток, безпечний цифровий простір (зокрема освітній). Цей етап підсилено такими ОК, як «Політико-правові засади запобігання корупції», «Цифрова грамотність в освіті». На думку Л. Султанова та М. Прокоф’єва, «цифрова безпека базується на цифровій компетентності. Цифрова компетентність є однією з 8 ключових компетенцій для повноцінного життя та діяльності, визначених Європейським Союзом» [8, с. 110]. Також авторки наголошують: «Безпека у цифровому середовищі є однією з шести сфер компетентностей... До цієї сфери віднесено такі компетентності:

- захист пристроїв і безпечне підключення до мережі Інтернет;
- захист персональних даних і приватності, безпека в Інтернеті;
- захист особистих прав споживача від шахрайства і зловживань;
- захист здоров’я та благополуччя;
- захист навколишнього середовища» [8, с. 110].

Мультимедійна грамотність – «це здатність ефективно шукати, аналізувати, критично оцінювати та створювати медіаповідомлення в різних форматах (текст, відео, аудіо, графіка). Вона допомагає захиститися від маніпуляцій, розпізнавати фейки, розуміти вплив медіа та відповідально користуватися інформаційно-комунікаційними технологіями» [11]. Медіаграмотність як необхідна навичка XXI ст. є фундаментальною компетенцією підготовки студента-журналіста, що надає змогу усвідомлено споживати та створювати інформаційний ресурс. Одночасно вона виступає необхідною для повноцінного функціонування в сучасному інформаційному суспільстві кожного члена суспільства. Задля виконання поставленого завдання під час упровадження освітніх програм у галузі С7, на нашу думку, обов’язковим має бути компонент «Медіакомпетентність» (або академічна дисципліна в зазначеному векторі).

Майбутні медійники мають бути готовими працювати в цифровому просторі, відповідно до викликів часу. Тому розвиток мультимедійної грамотності є критично важливим умінням сучасного фахівця, тож під час освітнього процесу приділяється увага відточуванню майстерності роботи з інформацією; розвитку критичного мислення, навичок фактчекінгу та роботи з джерелами фактів, технічних навичок; етиці та правовим нормам, орієнтації в цифровому просторі та комунікаційних платформах. На думку авторів, варто детальніше розглянути кожну зазначену вище позицію. Так, В. Петренко слушно наголошує: «Критичне мислення є компетентністю 21 століття, що є затребуваною на світовому ринку праці, яку необхідно формувати протягом навчання» [7, с. 68]. Це властивість, притаманна аналізу різного рівня матеріалу, оцінюванню та висновків на основі вже наявних фактів. «Формування КМ (критичного мислення) у студентів може підвищити результати навчання з будь-якої академічної дисципліни. Проте другим утрудненням для викладачів є вибір завдань та тестів, що формують та вимірюють КМ. Значна кількість наукових джерел свідчить, що оцінювання КМ є предметно-незалежним оцінюванням, тобто надає змогу вимірювати КМ незалежно від контексту [7, с. 68]. Отже, на практиці критичне мислення під час підготовки майбутніх медійників може бути реалізоване в таких вправах: щоденник рішень (щоденний аналіз подій, які відбуваються протягом дня, або ключових подій тижня); аналіз контрагументів під час дискусії – знайти ключові думки дня та обґрунтувати їх, щоб уникнути інформаційної бульбашки та знайти алгоритм рішень (за умови якщо це потрібно); факт чи судження – аргументація для того, щоб відмежувати реальний факт від судження, що є упередженням. Наведені вправи не є обов’язковими та можуть бути модифікованими викладачем за необхідності.

Наступним елементом навчання медіаграмотності у вищій школі може бути фактчекінг як технологія й розвиток навичок роботи з джерелами фактів та інформації. «Фактчекінг – це перевірка реплік політиків та громадських діячів на точність і правдивість. Це сучасний інструмент журналістських розслідувань, який має унікальний концепт, технічні особливості і спрямований на викриття популізму, маніпуляцій, недостовірних фактів у риторичі спікерів різного рівня, публікаціях засобів масової інформації» [10]. Тобто це практичне знання, як верифікувати інформаційні ресурси для пошуку істини. Така компетенція може бути реалізована на освітніх компонентах типу «Журналістське розслідування», «Фактчекінг», «Журналістика та медіакомунікації» тощо. Для здобувача вищої освіти, який навчається на медійника, вміння працювати з інформаційними ресурсами є ключовою навичкою, що червоною лінією проходить крізь усю базову підготовку, а пізніше й кар'єру.

IV. Висновки

Сьогодні українські заклади вищої освіти зіткнулись з потужним викликом – підготовкою журналіста в часи війни. Наразі провідним завданням для освітян стала підготовка журналіста, який здатен працювати як універсальний та мультимедійний фахівець. Найактуальніші питання фахової освіти висвітлено на прикладі освітньої програми «Журналістика», що реалізується на кафедрі журналістики Навчально-наукового інституту філології та журналістики ТНУ ім. В. І. Вернадського.

До уваги взяті базові потреби не лише теоретичної підготовки, що здійснюється під час викладання освітніх компонентів, а й практичної, що активно впроваджується через практико-орієнтоване навчання. До другого належить не лише практика ОК, а й проектна діяльність, гуртова робота, участь у різних заходах освітнього та комунікаційного характеру. Кафедра реалізує низку проектів, що націлені на практичну підготовку студента: підготовка журналістського портфоліо та співпраця з онлайн-виданням «Weltschau»; участь у комунікаційних проєктах з іноземними студентами; участь у заходах, присвячених етичній тематиці та академічній доброчесності. Окремим питанням постає розвиток критичного мислення в здобувачів вищої освіти, адже саме вони будуть формувати суспільні настрої в майбутньому.

Цифрова та медіаграмотність посідають чільне місце в освітньому процесі університету на кафедрі журналістики, адже ці навички сприятимуть тому, що журналісти зможуть дотримуватися базових принципів фільтрації інформації та безпеки в епоху «постправди». Враховуючи, що українські заклади вищої освіти мають підготувати медійника під час війни, ігнорування безпекових моментів є неприпустимим. Журналісти мають розвивати інтуїцію та хист, щоб у подальшій діяльності протистояти пропаганді та інформаційній навалі країни-агресора.

Освітня політика програми підготовки студента-журналіста базується на низці складових, до яких належать: освітній процес, медіаграмотність, проектна діяльність, міжнародна співпраця, етичні концепти, цифрова безпека.

Перспективи подальших розвідок полягають у необхідності подальшої розбудови стратегії підготовки студента-журналіста, здатного виконувати свої обов'язки працювати в добу війни та цифрових викликів.

Список використаної літератури

1. Башманівська Л., Башманівський В., Шевцова Л. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності як компонент підготовки майбутніх журналістів. *Information Technologies and Learning Tools*. 2020. № 76. С. 30–42. URL: <https://www.proquest.com/openview/2bdf60cae05ae724b2b2d0545feca256/1?pq-origsite=gscholar&cbl=6515896> (дата звернення: 12.01.2026).
2. Бобаль Н. Р. Формування соціокультурної компетентності майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2013. 212 с.
3. Дяченко І. Наукові підходи до процесу формування професійної компетентності майбутніх журналістів. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. № 25. С. 88–92. URL: <https://sources.pnpu.edu.ua/article/view/223200> (дата звернення: 12.01.2026).
4. Кондратенко Н. Закономірності формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів в умовах сучасної університетської освіти. *Педагогічні науки*. 2017. № 134. С. 129–135. URL: <http://nz.npu.edu.ua/article/view/14492> (дата звернення: 12.01.2026).
5. Мурашева А. Майбутнє за штучним інтелектом: які навички журналіста він виконує зараз та що на нас чекає далі. *Медіакритика*. URL: <https://lnk.ua/KzSW1whum> (дата звернення: 12.01.2026).
6. Професійна етика журналіста. Засади принципи. URL: <https://mediaunion.eu/ua/journalism-ethics/> (дата звернення: 12.01.2026).
7. Петренко В. О. Огляд сучасних наукових теорій та підходів до формування критичного мислення у студентів закладів вищої освіти. *Педагогічні науки*. 2023. № 101. С. 67–73. URL: <https://www.ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4534/4004> (дата звернення: 12.01.2026).

8. Султанова Л. Ю., Прокоф'єва М. О. Цифрова безпека в галузі вищої освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. № 1 (21). С. 106–117. URL: <https://lnk.ua/XP8YlvMe2> (дата звернення: 12.01.2026).
9. Хромченкова Н. М. Формування професійної відповідальності у майбутніх журналістів як науково-педагогічна проблема в сучасному освітньому просторі. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. № IV (45). С. 26–29.
10. Фактчекінг у роботі сучасного журналіста – дієвий спосіб протистояння інформаційним загрозам. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fa3d85c5-1f84-49e6-8c14-9fe5d2862fb6/content> (дата звернення: 12.01.2026).
11. Що таке медійна грамотність та як медія впливає на нас. *Про100*. URL: <https://lnk.ua/iFIE52W7k> (дата звернення: 12.01.2026).

References

1. Bashmanivska, L., Bashmanivskiy, V., & Shevtsova, L. (2020). Formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti yak komponent pidhotovky maibutnikh zhurnalistiv Information [Formation of information and communication competence as a component of training future journalists]. *Technologies and Learning Tools*, 76, 30–42 [in Ukrainian].
2. Bobal, N. R. (2013). *Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti maibutnikh zhurnalistiv u protsesi profesiinoi pidhotovky* [Formation of socio-cultural competence of future journalists in the process of professional training]. (Candidate's thesis). Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University. Vinnytsia [in Ukrainian].
3. Diachenko, I. (2020). Naukovi pidkhody do protsesu formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh zhurnalistiv [Scientific approaches to the process of forming professional competence of future journalists]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*, 25, 88–92. Retrieved from <https://sources.pnpu.edu.ua/article/view/223200> [in Ukrainian].
4. Kondratenko, N. (2017) Zakonomirnosti formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh zhurnalistiv v umovakh suchasnoi universytetskoï osvity [Regularities of formation of communicative competence of future journalists in conditions of modern university education]. *Pedahohini nauky*, 134, 129-135. Retrieved from <http://nz.npu.edu.ua/article/view/14492> [in Ukrainian].
5. Murasheva, A. Maibutnie za shtuchnym intelektom: yaki navychky zhurnalista vin vykonuie zaraz ta shcho na nas chekaie dali [The future of artificial intelligence: what journalist skills does it perform now and what awaits us next]. *Medikrytyka*. Retrieved from <https://lnk.ua/KzSW1whum> [in Ukrainian].
6. Profesiina etyka zhurnalista. Zasadnychi pryntsypy [Professional ethics of a journalist. Fundamental principles]. Retrieved from <https://mediaunion.eu/ua/journalism-ethics/- nazva z ekranu> [in Ukrainian].
7. Petrenok, V. O. (2023). Ohliad suchasnykh naukovykh teorii ta pidkhodiv do formuvannia krytychnoho myslennia u studentiv zakladiv vyshchoi osvity [Review of modern scientific theories and approaches to the formation of critical thinking in students of higher education institutions]. *Pedahohichni nauky*, 101, 67–73. Retrieved from <https://www.ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4534/4004> [in Ukrainian].
8. Sultanova, L. Yu., & Prokofieva, M. O. (2022). Tsyfrova bezpeka v haluzi vyshchoi osvity [Digital security in the field of higher education Adult education: theory, experience, prospects]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 1 (21), 106–117. Retrieved from <https://lnk.ua/XP8YlvMe2> [in Ukrainian].
9. Khromchenkova, N. M. (2016). Formuvannia profesiinoi vidpovidalnosti u maibutnikh zhurnalistiv yak naukovo-pedahohichna problema v suchasnomu osvithnomu prostori [Formation of professional responsibility in future journalists as a scientific and pedagogical problem in the modern educational space]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IV (45), 26–29 [in Ukrainian].
10. Faktchekinh u roboti suchasnoho zhurnalista – diievyi sposib protystoiannia informatsiinym zahrozam [Fact-checking in the work of a modern journalist is an effective way to counter information threats]. Retrieved from <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fa3d85c5-1f84-49e6-8c14-9fe5d2862fb6/content> [in Ukrainian].
11. Shcho take mediina hramotnist ta yak media vplyvaie na nas [What is media literacy and how does media affect us?]. *Pro100*. Retrieved from <https://lnk.ua/iFIE52W7k> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.02.2026.

Received 16.02.2026.

Dosenko A., Masimova L. Transforming the Training of Future Journalists in the Context of War and Digital Challenges

The purpose of the article is to trace the transformation of training future journalists in conditions of war and digital challenges, in particular the development of media literacy, digital security, critical

thinking, and project activities using the example of the Department of Journalism of the V. I. Vernadskyi Taurida National University.

Methodology. *The study used a set of methods: generalization and systematization of theoretical and conceptual mechanisms for implementing mechanisms for training future media professionals, taking into account the trends in their transformation using the current educational program as an example; descriptive method – for detailing changes and mechanisms for training future journalists, taking into account the challenges of time and war, which directly affect Ukrainian education.*

Results. *A review of theoretical and conceptual approaches to the training of student journalists at the Department of Journalism of the V. I. Vernadskyi Taurida National University was carried out as a vivid example of the activities of a relocated university from the temporarily occupied Crimea. The main milestones of the activity are presented, which are based on a combination of theoretical and practical approaches, the implementation of active project activities and a communication policy that promotes communication between the teaching staff and students with the international community.*

The scientific novelty lies in the fact that for the first time, the processes of dynamic changes in the training of future media professionals are comprehensively described, taking into account the trends and challenges of the time for Ukrainian education (using the example of the activities of the Department of Journalism of the V. I. Vernadskyi TNU).

The practical *significance of the results obtained lies in the possibility of increasing the effectiveness of training during the training of future media professionals, as well as in optimizing existing experience for a better understanding of the necessary resources in the field of C7.*

Key words: *Department of Journalism, training of media journalists, project activities, critical thinking, digital and media literacy, relocated University.*